

PROF. DR. FRANC STANONIK
1841 – 1918

Posvetna slava je kaj kratkotrajna, tudi za slavne in zaslužne ljudi. Prav je, da od časa do časa osvežimo spomin na nekatere Ločane, ki smo jih kljub takratni slavi že pozabili. Eden izmed njih je bil dr. Franc Stanonik, dolgoletni profesor teologije na univerzi v Gradcu, prelat in dvorni svetnik, nosilec častnih naslovov sekavske in ljubljanske škofije. Bil je nacionalno pomemben in je zapisan v Slovenskem biografskem leksikonu.¹ Če povzamemo po leksikonu, je bil rojen 4. novembra 1841 na Suhi pri Škofji Loki in je umrl 29. decembra 1918 v Gradcu. Pokopan naj bi bil v Stari Loki. Navedena je njegova življenjska pot in delovanje. Nad 40 let je bil univerzitetni profesor v Gradcu. SBL napačno navaja pokop v Stari Loki. Dne 3. januarja 1919 ga je starološki dekan Matija Mrak pokopal na loškem pokopališču.² Pred zadnjo vojno se ga je spomnil v svojem prispevku o slavni Ločanih in okoličanih dr. Tine Debeljak.³ Dr. Roman Savnik ga v Loških razgledih omenja med pomembnimi Ločani. Zmotno je zapisal, da je bil profesor na dunajski univerzi. Iz SLB je ponovil napako o pokopu v Stari Loki.⁴ Prav je, da povemo nekaj o profesorju in njegovem rodu. Kjer ni posebej navedeno, smo podatke črpali iz hišnega arhiva, ki ga hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki.

Francetov oče je bil Jernej Stanonik, rojen 1816 pri Sv. Duhu, stara hišna št. 10, to je pri Mružu. Že Jernejev oče Peter Šifrer, pravilno (recte) Stalounig – pozneje so pisali Stanonik, je bil po izročilni pogodbi lastnik grunta od leta 1805. Leta 1847 mu je na gruntu sledil

sin Johan, Jernejev brat, ki je grunt pri Sv. Duhu leta 1854 prodal.⁵ Mladoletnemu Jerneju je oče leta 1836 kupil Lukežev grunt na Suhi, stara hišna številka 27.⁶ Leta 1840 se je poročil z Marijo Rozman, rojeno 1813. Rodili so se trije otroci. Najstarejši je bil Franc, rojen 1841, potem Marija 1843, ki je bila pozneje uršulinka, in Janez, rojen 1845. Ta je mlad umrl leta 1861. Leta 1850 je očetu Jerneju umrla žena. Skoraj 30 let je bil vdovec. Leta 1879 se je znova

Kronovina
Okrajni urad
št. zapisnika.

Domovinski list,
kterim podpisani c. k. okrajni urad poterditi, da

Heimatschein,
Gemeinde f. f. Bezirksamt
Škofja Loka

Ime: Jernej Stanonik
Dela, s katerim se prija: ...
Star: 1841 ...
Kraj, v katerem prebiva: ...
Vzrost: ...
Spada in de ima v tej pravic domstva.

Zarjeto je:
ponav: ...
ima last: ...
- ali: ...
- posebej ustanjva: ...
govori: ...

Na list celja na kateri ima: ...

Podpis stroške v lastni roki: ...
Podpis sodnega sodnika c. k. okrajnega urada: ...
Okrajni urad (Škofja Loka): ...
Okrajni urad (Godešič): ...

Domovinski list iz leta 1856. Takrat je bila Škofja Loka še Okrajni urad (glavarstvo). Suha je takrat spadala pod županstvo Godešič

poročil z mnogo mlajšo Marijo Cirar, rojeno 1854 pri Sv. Ožboltu, stara hišna št. 27. Njen oče Tomaž je bil takrat gostač v Janščevi kajži za Riglom. Iz drugega zakona so bili štirje otroci, Ivana 1881, Andrej 1883–1886, Janez 1885–1898 in Frančiška, rojena 1892. Oče Jernej je umrl leta 1896.⁷

Frančiško Stanonik smo v Loki poznali kot gospodično Franjico, upokojeno poštno kontrolorko. Leta 1918 je njena mama Marija – Mira Stanonik zlicitala hišo na Studencu, stara hišna št. 9, danes Jegorovo predmestje 27. Mama Marija je hišo že leta 1922 izročila hčerki Franjici.⁸ Mama je umrla leta 1928. Gospodična Franjica si je izobrazbo pridobila pri uršulinah v Gradcu, kraju polbratovega delovanja. Od leta 1909 je bila v službi pri pošti. V stari Avstriji je službovala največ na območju avstrijske Štajerske poštne direkcije. V stari Jugoslaviji je bila največ v Ljubljani. Dosegla je službeno mesto kontrolorka, kjer so zahtevali celo višjo izobrazbo. Čeprav odsotna od doma je bila silno navezana na dom – hišo z vrtom. Vse proste trenutke je preživljala doma, kamor je vabila tudi svoje kolege. Po letu 1947, ko se je upokojila, je živela samo v Loki. Doživela je visoko starost 91 let in je umrla leta 1983. Gospodična Franjica je bila kar 51 let mlajša od polbrata. Ohranila ga je v spoštovanju. Še leta 1975 je pridobila iz Gradca staro knjigo Dionisii Petavii rationarum temporum, ki je izšla leta 1733 v Benetkah. Na podlagi te knjige je brat napisal priznано razpravo.

Leta 1993 je hišno zapuščino Franceta in Franjice Stanonik pridobil Zgodovinski arhiv v Škofji Loki. Predvsem so zanimiva profesorjeva šolska spričevala, ki kažejo vedno njegov odlični uspeh. Ohranjena je tudi doktorska diploma graške univerze.

Pokojni profesor je bil že od mladih let izreden. Tako smo našli v letu 1864 zapis v župni kroniki v Stari Loki. Takole se glasi: »20. novembra vesela slove-

snost spet pri Sv. Duhu. Vsi trije novi zvonovi prvič veselo trojko zapojo in vabijo k novi maši in sicer k novi maši gosp. Franceta Stanonika (doma iz Suhe), ki je dekretiran za kaplana v Stari Loki...«⁹ Tradicija je bila še močna in čeprav so bili že na Suhi, je pel novo mašo pri Sv. Duhu. Nekaj let pozneje, 1. januarja 1870 piše kronika: »postavljeni bili so dozdajni kaplan dr. Franc Stanonik za profesorja dogmatike na vseučilišče v Gradcu.«¹⁰

Največ podatkov in lep spomin na Stanonika nam je zapustil njegov poklicni kolega dr. Aleš Ušeničnik, rojak iz Poljanske doline. V tretji številki Slovenca leta 1919 je izšel njegov nekrolog pokojnemu Stanoniku. Ker gre za dober življenjepis, ga na tem mestu v celoti objavljamo. Prepis – Listek iz Slovenca leta 1919:

† Dr. Fr. STANONIK

Te dni so prepeljali v Škofjo Loko truplo dvornega svetnika prelata dr. Frančiška Stanonika, da ga polože v očetno domačo zemljo.

Mlajši rod ni več poznal tega moža. Zakaj mnogo let je že, kar je njegovo ime v širši javnosti utihnilo. Taka je človeška usoda. Kdor bi ga bil srečal, n. pr. o počitnicah kak solnčen letni dan na poti iz Loke na Suho, nekoliko upognjenega, s črnimi naočniki, v ponošeni obleki, z ogrinjavko čez ramo in dežnikom pod pazduho, ta bi pač ne bil slutil, da je srečal enega prvih, če ne prvega bogoslovnega učenjaka stare Avstrije.

Dr. Fr. Stanonik se je rodil 4. novembra 1841 na Suhi pri Škofji Loki. V ljudske šole je hodil v Loki, na gimnazijo pa v Ljubljani. Sošolec in pozneje do smrti mu verni prijatelj generalni vikarij Flis se ga še iz prve šole dobro spominja. Bil je po vnanje neznaten, bolehen deček, v kmetiški obleki, s težkimi čevlji, in malo neroden. A z duhom je takoj med vsemi zaprvačil. Njegove naloge so bile vse »sine« (brez napake). Strašno

mu je bilo hudo, ko mu je vendarle nekdanj profesor Melzer izteknil pogrešek. »Nič ne pomaga,« je dejal nagajivo se smehljaje profesor, »Stanonik je naredil napako, Stanonik je naredil v nalogi napako!«. Tako so ga čislali že profesorji. Ko je prinesel nekoč razrednik Konšek koncem leta izpričevala v šolo, je začel tako: »Prvi je Stanonik – potem dolgo ni nikogar – potem je drugi Leskovic (jako nadarjen mladenič, ki se je pa kasneje nekje v Odesi izgubil), tretji . . . itd. Sošolcem je bil »monstrum scientiarum«. Čudovit je bil njegov spomin. Kar je enkrat slišal ali bral, tega ni več pozabil. A prav tako izredna je bila njegova pridnost. Škoda se mu je zdelo vsakega časka, ki ga ne bi porabil za študij.

Po dovršeni gimnaziji je odšel v semenišče. Prelat Flis pripoveduje, da ga je bilo tudi tu sama pridnost. Še tistega oddiha po večerji, ko so tovariši malo med seboj pokramljali, si ni privoščil. Šel je vselej takoj v sobo in se vsedel h knjigi. Saj je pa tudi v teh urah pazno prečital ves Wetzler-Weltejev »Kirchenlexikon« (12 knjig) in ga menda znal domala vsega na pamet. 15. novembra 1864 ga je posvetil škof Widmar za mašnika. Rad bi ga bil poslal na Dunaj, a je bil tako bolehen – pljuval je kri –, da je škof dejal: »Kaj mi pomaga mrtev lev?« in ga je rajši poslal v Staro Loko za kaplana, da bi se ob netežki onodtni službi malo pozdravil in okreпил. A Stanonik se je tudi tu zakopal med knjige. Študiral je navadno ob zaprtih oknicah,

Del maturitetnega spričevala iz leta 1860 z najiminitnejšimi ocenami

LECTURIS SALUTEM.

Præsentibus hæc litteræ testantur, Jo. Stanonik, puerum
 Cur. & Reg. Seminar. diocesis Ljubanensis, Labaci
 in diocessu studiorum theologicorum instituto protectiones . . . anni,
 semestri primo cum magna, altero semestri cum magna excepisse, atque in
 examine publico ex

theologia Morali
 historia ecclesiastica

	Semestri I.	Semestri II.
In Classam	Excellenti primam	Excellenti primam
	Excellenti primam	Excellenti primam

relatum esse.
 Mores quod attinet, legibus instituti diocessani exemplariter conformiter
 exhibuit.
 In quorum fidem hæc ex manu nostra subscriptas et episcopali sigillo
 munitas dedimus.

Labaci die 20 mensis Julii anno 1864.

V. J. Stanonik
 Stud. theol. Director.

Professores:
 Dr. Math. Lehner
 theol. mag. prof. p. o.
 Dr. theol. mag. prof. p. o.

Tretji letnik teologije v Ljubljani leta 1863

kar mu je že itak slabotne oči še bolj oslabilo. Ko se mu je zdelo, da je telesno nekoliko trdnejši, je šel v Gradec delat bogoslovne rigoroze. Zadnji rigoroz je napravil l. 1869. S kakšnim uspehom, najbolje osvetljuje dejstvo, da so profesorji mlademu doktorju namignili, naj bi ostal kar v Gradcu. Bila je tedaj ravno izpraznjena stolica za dogmatiko. Stanonika je častna ponudba veselila, ker je ves gorel za bogoslovno vedo. Oglasila sta se tudi dva druga tekmeca iz Gradca samega: dr. Missia, poznejši škof ljubljanski, in dr. Kahn, poznejši škof krški. Dr. Stanonik pa je oba imenitna tekmeca s svojo izredno učenostjo dodobra prekosil in dobil stolico. Bil je tako lep prizor, ko sta se mnogo let pozneje sešla v Loki nekdanja tekmeca knez in škof Jakob Missia, pa vseučiliški profesor dr. Fr. Stanonik. Bilo je v večji družbi. Škof Missia se je takisto ljubezljivo nasmehnil, kakor se je znal le on, ter dejal: »O, midva sva pa že stara znanca. Gospodje, tu z g. profesorjem sva skupaj tekmovala za graško vseučiliško stolico in kakor vidite, mi jo je on prevzel!« Dr. Stanonik je skušal škofa preglasovati z opetovanim »Presvetli, presvetli!« pa se mu ni posrečilo in je po otroško zardel.

V Gradcu se je lotil dr. Stanonik še z večjo vneto, če je to sploh mogoče, bogoslovne vede. Dasi vedno ponižen in skromen, je vendar smatral za svojo dolžnost, da kot vseučiliški profesor dela čast svoji vedi. Dejal je celo nekoč svojemu prijatelju Flisu: »Kar se vede tiče, sem pa ohol!« Že leta 1873 je napisal tehtno študijo: *Zur Reform der theologischen Studien in Oesterreich*. Zaslouvalo je pa njegovo ime v učenem svetu, ko je napisal leta 1876 večje delo: »*Dionysius Petavius. Ein Beitrag zur Gelehrten-geschichte des 17. Jahrhunderts*«. Delo je izdalo Graško vseučilišče kot spominsko knjigo. S tem delom je dokazal prof. dr. Stanonik, da je na višku moderne vede. Človek se ne more prečuditi temu strokovnjaštvu, ki suvereno obvladuje vso literaturo, ki pozna za

*Ihre kaiserliche und königliche Apostolische Majestät
haben mit Allerhöchster Entschliessung vom 12. November 1898
Ihnen
den Titel und Charakter eines
Hofrathes
und Herrschaft der hohen allerhöchsten zu bewilligen geruht,
für gewährt eine zum kaiserlichen k. k. Hofrathen
am k. k. Hofe in Wien zu ernennen zu folgen
Ihnen am 9. September 1898.
Ihre k. k. Hofrath
am k. k. Hofe in Wien für Dithmar von Dornwald.*

*In Ihre Hochwürden von hohen allerhöchsten Befehlen an
am k. k. Hofe in Wien
E. L. Wiedemann*

Listina o podelitvi častnega naslova dvornega svetnika 1908

vsako delo vse izdaje in recenzije, ki iz najraznovrstnejših virov znaša opombe in beležke. Seveda, Stanoniku je bilo dano kakor v taki meri redko komu: neverjetna pridnost in čudežen spomin.

Vse je kazalo, da čaka dr. Stanonika na literarnem znanstvenem polju svetovna slava. Toda ni mu bilo usojeno. Že od nekdanj slabotne oči so mu začele bolj in bolj pešati in prva beseda prestrašenih zdravnikov je bila: nič pisati, nič brati, če ne, bo popolnoma oslepel. Lahko si mislimo, kakšen udarec je bila ta vest za njega, ki je ves čas živel za svojo znanost. Vendar se je vdano uklonil božji previdnosti. »Mislil sem si pridobiti literarno slavo,« je dejal nekdanj prijatelj, a ni bila božja volja. Ko je okrog leta 1880 nemški učenjak Hergenröther začel z novo izdajo *Wetzer-Weltejevga »Kirchenlexi-*

kona«, je povabil tudi Stanonika v krog sotrudnikov. Še enkrat je Stanonik prijel za pero in napisal kakih 26 člankov (v prvih 6 zvezkih 1882–1889, zadnji pod črko H), a dalje ni mogel in ni smel. Poslej je pomagal le še s svetom. Za svet so se pa obračali nanj v znanstvenih vprašanih tovariši in učenjaki od drugod. Tovariši so šaljivo pravili: »Stanonik je naš živi bogoslovni leksikon.

Dasi je pa videl, da ne bo mogel več na literarnem polju znanstveno delovati, vendar ni opustil nadaljnega študija. Nekoliko že radi sole ne, da bi bil vedno na višku znanstvenega napredka, nekoliko pa sploh iz ljubezni do znanstva ne. Ker ni mogel več sam čitati, si je najemal lektorja (navadno kake dijake), ki so mu zvrstoma ob raznih urah brali nove knjige in časopise. Časih je imel po tri take bralce. Tako n. pr. mu je lektor bral, kadar se je bril. Zdelo se mu je, da bi bilo škoda tega časa, da ga ne bi porabil za študij. Obenem je pa imel na vseučilišču tovariše, ki so ga opozarjali na to

in ono, kar si je dal potem doma brati. Večkrat je s hvaležnostjo omenjal zlasti prof. dr. A. Michelitscha. Tako je živel, dasi napol slep do zadnih let za svojo ljubo znanost. Učil je na vseučilišču vsa leta, častno leto, in še par let potem. Sele tik pred svetovno vojsko je stopil v zasluženi pokoj. Med vojsko je odšel tudi on, kakor toliko drugih svetovnih učenjakov skoraj neopažen – iz pozornice sveta.

Jaz sem spoznal tega izrednega moža pred leti, ko sem hodil v Loko na počitnice. Ker je bil doma osamljen, je bil zelo hvaležen, če se je mogel s kom kaj pogovoriti. Po maši mu je navadno sestra uršulinka čitala iz kake knjige ali časopisa, potem pa je rad obiskal mene v župnišču, da sem ga spremil na Suho. Tako sem ga z leti do dobra spoznal. Bil je sila skromen in ponižen učenjak, pa srčno pobožen. Katoliško cerkev je po otroško ljubil. Zelo se je zanimal za misijone in je mnogo zanje žrtvoval. Za naše domače razmere pa – čudno – ni imel umevanja. Gradec nam ga je precej

Doktorska diploma na graški univerzi iz leta 1869 (listina na pergamentu s pečatom v škatlici)

odtutil. Dostikrat mi je dejal čemu pišem slovensko in ne nemško? čemu »Voditelj« itd.? Zlasti o našem socialnem gibanju ni imel prijazne sodbe. Seveda je marsikaj povedal, čemur nisem mogel oporekati. Zanimal se je pa za vse. Sitno je bilo le to, da je moral človek tako paziti na vsako besedo, zakaj čez leta in leta ti je ponovil do besede, kar si mu kdaj pripovedoval. Zame profesorja iste stroke je bila njegova družba še v drugem oziru manj prijetna. Od takega učenjaka bi se človek rad učil, on je pa le hotel naj mu jaz pripovedujem o novih pojavih na znanstvenem polju. In še nikdar nisem vedel, če že on vsega tega bolje ne ve. V svoji skromnosti je tudi tedaj molčal in le po ovinkih sem mogel opaziti, da nosim »sove v Atene«. To se je pa neredkokrat zgodilo, in tako sem imel neprijeten občutek, kakor dijak, ki dela pred molčečim profesorjem izkušnjo in nič ne ve ali ne pripoveduje profesorju popolnoma nepotrebnih reči.

Doma je stanoval v podstrešni sobici. Radi oči je imel v sobi vse temno. Tu je molil in premišljeval, drugega itak ni mogel. Imel je iz Gradca neko knjigo in nekaj časopisov, da mu je časih nečakinja¹¹ kaj brala. Dostikrat se mi je že vzbudila misel, kako je to na sveti. Tak učenjak, ki bi lahko razkladal vsemu svetu neznana bogastva vede in znanosti, pa mora ždeti v temni sobi in sam sebi snovati svoje misli. Ali ni to skrivnost? To pač kaže, da je Bogu ljubša ponižna vdanost kot pa vsa učenost. Prof. Stanonik je to doumel in poleg vse ljubezni do znanosti je iskal pravega in zadnjega

Dr. Fr. Stanonik,

h. Universitätsprofessor, fürstlich-höflicher Schatz-Consistorial- und geistlicher Rath, fürstlich-höflicher Laibacher Consistorialrath, Rath des fürstlich-höflichen Officialats.

Staz., Dutzgasse 17.

Vizitka dr. Franceta Stanonika

smisla življenja vendar le v Bogu in ponižni vdanosti v božjo voljo.

Povzetek

Prav je, da se spomnimo pozabljenega slavnega rojaka prof. dr. Franca Stanonika, Lukeževega iz Suhe (1841–1918). Zaradi slabega zdravja je bil najprej za kaplana v Stari Loki. Tu je pridno študiral in doktoriral na univerzi v Gradcu. Takoj po doktoratu so mu dodelili stolico za dogmatiko, kjer je predaval do pokoja med prvo svetovno vojno. Poleg poučevanja je veliko publiciral, posebno za novo izdajo Kirchenlexikona. Najbolj znano je njegovo delo Dionysius Patauius – Ein Beitrag zur Gelehrtengeschichte des 17. Jahrhunderts. Njegova slava bi bila še večja, vendar je moral zaradi pešanja vida opustiti pisanje. Zanimivo je njegovo razmerje do mlajšega kolega dr. Aleša Ušeničnika, kot ga ta opisuje v nekrologu ob Stanonikovi smrti.

O p o m b e

¹ Slovenski biografski leksikon I (SBL), str. 442–443.

² Občina Škofja Loka, matični urad, mrliška knjiga 1919.

³ Dr. Tine Debeljak, Kulturni delavci Loškega okraja v preteklosti in sedanjosti, Škofja Loka in njen okraj, Škofja Loka 1936, str. 67.

⁴ Dr. Roman Savnik, Pomembni Ločani in njih bližnji sosedje, Loški razgledi (LR), 21, 1974, str. 82.

⁵ Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota Škofja Loka (ZAL ŠKL), Sodišče v Škofji Loki, glavna zemljiška knjiga št. 13, str. 65.

⁶ ZAL ŠKL, Sodišče v Škofji Loki, glavna zemljiška knjiga št. 13, str. 163; listinska serija D str. 296.

⁷ Podatki iz zapuščine v ZAL ŠKL in Nadškofijski arhiv Ljubljana, Župnija

Škofja Loka, statusi animarum I in II (do leta 1993 v ZAL ŠKL).

⁸ France Štukl, *Knjiga hiš I*, 1981, str. 73–74.

⁹ *Župna kronika v Stari Loki*, leto 1864.

¹⁰ *Župna kronika v Stari Loki*, leto 1870.

¹¹ V tipkopisu prepisanega nekrologa v hišni zapuščini je popravljeno v polsestra.

France Štukl